

כל הפוסל — מגדף תמיד את המשפחות — הוא עלמנו פסול ולונו מדנר כשנזהר לעולם — אין דרכו של פסול לדבר בשם הכריות לעולם. נטר עד דשקיל שמעיה דרב יהודה — הממן עד שיטול שמושו של רב יהודה, שעומד כאן לטול. בר שויסקל — לשון גנאי: גרגרן, אוכל שויסק = ללי. כדלמך בפסיס (ג,ה), גלמורי פסח מלרים: מאן לימא לן דלא שויסקי עזדינהו. בשס רבינו הלוי שמתיה — כדלשכחן דמנדים לכבוד הרב, נמועד קטן (טו,ה). אמרו ליה — לרב יהודה: רגיל הוא גברא דקרי לאינשי עבדי. לקמיה דרב הונא — לימלך נה, אס יש לו לילך לפני רב נחמן. לא מיבעי לך למיזל — לפני רב נחמן, שאתה גדול ממנו, ואתה לאש כפומבדיתא, ורב נחמן ראש צנהרעא דרין לראש גלומא, ומתניה דבי נשיא, כדלמרינן "העור והרועב" (מולין קד,ה): משום דרב נחמן מתניה דבי נשיאה הוא מזלל בשמעמיה דרבי יוחנן? יקרא דבי נשיאה — שווא חסן הנשיא. אסור לעשות מלאכה בפני שלשה — שנגלי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה שאין לו מה שיעשה מלאכתו. דגונדריתא — היינו מעקה בלמד השגות. מי סני — כלומר מכוער ושנוי לשון מורה ולשון שאר בני אדם שאתה מדנר נעמקי פסה! ומתכוין היה רב יהודה לתופסו בדבריו לקנטרו להודיעו שלא היה לו להנשא עליו להזניחו בפניו. אקרפיטא — ספסל. תילתא ברמות רוחא — מתוך שגליש רוחו גסה, הוא משנה נדירותו. אנבגא — כוס שווא רביעית, והיו רגילין לשמות כוס אחד ממסקה העשו לשמות שחרית, וקוריהו אספרגוס במסכת ברכות (ג,ה). אנפק — כוס של רביעית, ולשון אנפק היה שגור כפיסה. תיתי דונג — תבא נמי, שכן שמה. אין משתמשינ באשה — שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים. קטנה היא — רב נחמן קלמך לה. לילתא — סס אשמו. קול באשה ערוה — שנאלמ "השמיעני את קולך", ואס אשאל בשלומה — תשיבני. אמר ליה רב נחמן — אפשר לשלוח לה שאלת שלום על ידי שליח.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. ועוד אמרו: וכל הפוסל אחרים בפגם יוחסין — סימן שהוא עצמו פסול, וסימן יש לו: ואינו מדבר בשבחה [בשבח] אנשים אחרים לעולם, ואמר שמואל: אדם שרגיל לכנות אנשים באיזושהו פסול — במומו שלו פוסל.

מסורת הש"ס
ט. (כעין זה) קדושין לגב.
י. קדושין פא,ב.
יא. ברכות כד,א. ירושלמי
חלה פ"ב ה"א. ילקיש שם
תתקפ.

נדרות
(מתוך דק"י השלם)
אליהו כופתו והקב"ה רוצעו
יש כתיב שאין בהם מלים
אלה.
בשבחה לעולם ויש בכתיב:
בשבחו של עולם וכן גבריאל.
ויש: בשבח לעולם ויש:
בשבח אחרים.
דמנהדרעא ברוב כתיב
דפריי אין מלה זו.
דשקיל לשמעיה בכתיב
ובדפריי: דשקיל שמעיה.
מן קמאי בכתיב ועוד:
מקמאי.
שמתיה יש בכתיב: אפיק
שימורי ושמתיה.
אמרו רגיל דקרי אינשי
בכתיב ועוד: אמרו ליה רגיל
דקרי לאינשי.
משום דגברא רבה את בכתיב
ועוד תרות מלים אלה.
או מחיצה בכתיב: אי נמי
מחיצה.

לשון
שויסקאל
המלה שויסקי במשמעות צלי
אש נמצאת במקום אחר
בתלמוד. ומקורה לא נתברר,
ויש אומרים שהוא מן
הפרסית. וכאן נאמרו הדברים
בלשון גנאי — איש שאוכל
בשר צלי, וזלך.
גונדריתא
נראה כי מקור המלה הוא
בפעל גנדר = נדר, וגונדריתא
הוא ביטוי בלשון הקטנה של
נדר, מחיצה.
קרפיטא
מקור המלה הוא ביוונית
κράβητος (קרבותוס) —
מושב, מעצ.
ספסל
במקורה זו היא המלה
הלטינית subsellium,
שהושאלה ליוונית גם בצורה
συσβέλιον (סופסליון) ומכאן
עברה לעברית ולארמית.
איצטבא
מקור המלה הוא ביוונית
αἶστος (סטואה) שבעיקרה
משמעה שדרת עמודים, אך גם
הכיסוי שעל גבי שדרה כזו.
ומכאן הסתעפה משמעותה
בלשון חז"ל ובלשון תעם
למשמעות של מקום בולט, ואף
ספסל וכיוצא בו.
אתרוגא
מקור המלה הוא כנראה
בפרסית, וכיוצא בו בפרסית
החדשה (תורגו) וכן יש
turgan. ומכאן בעברית
אתרוג ובארמית אתרוגא.
ואילו אתרוגא שהשתמש בו
רב נחמן קרוב יותר למלה
הפרסית.

אנבגא
מקור המלה אינו ברור, ויש
סבורים כי היא קשורה
לארמנית empak — כלי
ששותים בו. נראה כי גם
אנבגא וגם אנפק מקורן באותו
רשע, אלא שאנפק הוא צורה
עתיקה של המלה ואנבג —
צורה חדשה יותר.
איספרגוס
מן היוונית ἀσπράγος
(אספראגוס) — בלשון חז"ל
מין ממוני הכרום שהיו טוחנים
אותו ושורים אותו בייך, ושימש
כמשקה מחוק. ייתכן ששימוש
המלה קשור ליוונית
ἀσπράγμ (אספראגמא)
שמשמעה דבר טחון, מעון.
אישי
רב נחמן ורב יהודה
ילתא
ראה עמי 168.

אורח ההלכה
כל הפוסל פסול וכו'

הפוסל את האחרים תמיד, כגון שאומר על משפחות שהן ממזרים

- מסורת הש"ס**
- א. בי"מ פז, א, (עיי"ש).
  - ב. (הביטוי) מויק ט, ו, ב.
  - ג. יבמות ק, א, קי"ב, א. נדרים ט"ב, א, שבועות ל, א.
  - ד. קדושין י"ב, ב, (ושם סומנו מקבילות).
  - ה. (הביטוי) פסחים נ"א, ב.
  - ו. קדושין ע"א.
  - ז. ראה בי"ב ג, ב.
  - ח. יבמות ע"א, א, צח, א, בכורות לח, ב, ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג.
  - ט. (ביטוי כזה) גיטין נט"א, ב, י"ב ג, ב.

גרוסות

(מתוך דק"ס השלם)
דביתו בכתיי ועד: ילתא.
עם הארץ בכתיי: אינשי.
ואחזי ליה בכתיי: ואחזי ליה.
ונגדיה — עבדי ליה יש כתיי ועד שחסר בהם קטע זה.
אתא — מנהרדעי בכתיי: וכדפויי וכן במהרש"ל אין משפט זה.
לדידי — מלכא יש בכתיי: גברא דאתי מדבית חשמונאי מלכא עבדא קריית ליה.
ההוא יומא אתא בכתיי: יש: היהא יומא איקלע להתם.
במברא בכתיי ועוד: אמברא.

לשון

טסקא
 נראה כי המלה טסקא ודיסקא אחת הן (וכן הוא בגרוסות שונות), ויש סבורים שהיא המלה הפרסית: dastak (במשמטת הטי), ומשמעה — כתב פומבי, שטר.

ההיים

לא אשתייר מבית חשמונאי
 המלך הורדוס השמיד באופן שיטתי את בני החשמונאים כדי שלא יישאר טוען למלוכה ממשפחה זו. הוא הרג גם את אשתו מרים שהייתה מבית חשמונאי (נכדתו של הורקנוס השני) ואת בניה. אומנם אגריפס המלך היה נכדו של הורדוס ממשפחה זו, אלא שבני המשפחה נשאו נשים נכריות (ואו ממשפחת הורדוס). כך שאף אלה שנשתיירו מהם בישראל (כי חלקם התערבו והתבוללו בגויים) היו מבחינת יחוסם (ממשפחת הורדוס) — עבדים.

אין שואלין בשלום אשה. אמר לו רב נחמן: יש דרך אחרת, שתעשה שליחות זו על ידי בעלה ואין לחשוש עוד! אמר ליה [לר]: הכי [כך] אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה כלל. שלחה ליה [לר] לרב נחמן דביתוהו [אשתו] שהקשיבה לחילופי הדברים: שרי ליה תגריה דלא נישוויך [התגר, גמור, לו את עניינו שלא יעשה אותן] כשאר עם הארץ שהרי כל דבר שאתה אומר הוא סותר אותו, ומראה מקור לדבריו. אמר ליה [לר] רב נחמן: מאי שיאטיה דמר הכא [מה טעם ביקורו של אדוני כאן]? אמר ליה [לר]: טסקא דהזמנותא שדר מר אבתראי [טופס הזמנה שלח אדוני אחריו]. אמר ליה [לר] רב נחמן בהתצלות: השתא שותא דמר לא גמירנא [נכשיו הרי מתברר שאפילו את שיחת אדוני לא למדת] שאף בדברי שיחה ששוחחנו אתה מוכיח לי שאיני יודע כמור, טסקא דהזמנותא משדרנא למר [טופס הזמנה אשלח לאדוני]! אפיק דיסקא דהזמנותא מבי חדיה ואחזי ליה [הוציא רב יהודה את טופס ההזמנה מבית חזרו מתוך חיקו והראה לו]. ואמר ליה [לר]: הא גברא והא דסקא [הרי האיש והרי הטופס]. אמר ליה [לר] רב נחמן: הואיל ואתא מר להכא לישתעי מיליה [ובא אדוני לכאן יאמר את דבריו באותו ענין] כי היכי דלא לימרו: מחנפי רבנן אהרדי [כדי שלא יאמרו אנשים: מחנפים חכמים זה לזה] ואינם ממצים זה עם זה את הדין, פתח רב נחמן בדיון, ואמר ליה [לר]: מאי טעמא שמתיה מר לההוא גברא [מה טעם החרים אדוני את האיש ההוא]? השיב לו: ציער שליחא דרבנן [שליח של חכמים] והיה צריך לעונשו משום שהוא כמבזה תלמיד חכם. אמר לו: אם כן, ונגדיה מר [ויזקנו אדוני]. שהרי רב מנגיד על מאן דמצער שלוהא דרבנן [היה מלקה מי שציער שליח חכמים]. אמר לו רב יהודה: ציערף מיניה עבדי ליה [יזכר שנדיף חמור ממנו עשיתי לו כנס] שלדעתו נידוי חמור ממלקות. של על עוד רב נחמן: מאי טעמא אכרזי מר עליה דעבדא הוא [מה טעם הכרזי אדוני עליו שעבד הוא]? אמר ליה [לר]: שהוא רגיל דקרי אינשי עבדי [לקרוא לאנשים עבדים] ותני [ושונו החכם]: כל הפוסל — פסול, ואינו מדבר בשבחה [בשבח] לעולם. וכן אמר שמואל: כמורו פוסל. אמר לו רב נחמן: אימר [אמור] שאמר שמואל דבר זה שבמורו פוסל רק ככדי למיחש ליה [לחשוש לו] שהוא פסול, אולם לאכרזי עליה [להכריז עליו] כפועל, בפסק הלכה מי [האם] אמר? וכי אפשר לסמוך על כך?

אין שואלין בשלום אשה — שמה ממוך שאלת שלום יהיו גרילוס זה עם זה על ידי שלום, וינוחו לדי מינה. אמר ליה רב נחמן על ידי בעלה — אשה לני שלום לני. אין שואלין בשלום אשה כלל — שמרגיל לנה דעתה אללו. שלחה ליה — ילמא לרנ נחמן. שרי ליה תגריה — פטור אווה מלפניך. זה לשון הגמרא לומר "מישרי ליה תגריה" כשממנהר לעשות בקשת האיש או דינו, כדי להפטור ממנו. מאי שיאטיה דמר הכא — מה דרכו של אדוני לשוט הלום, כלומר: למה נח אדוני הנה? שותא דמר לא ידענא — שיחתו של אדוני אינו מנין, לזכר בצמות לשונו. לדינא מזמינא ליה — נממיה. אפיק דיסקא דהזמנותא — הוציא שטר הזמנה מחיקו, ששלח לו רב נחמן שינא לפניו. מבי חדיה — מתוך חיקו. לימא מר מיליה — יזכר דבר זכותו על ריבו של אומו האיש. ציער שליחא דרבנן — ציפה את שלוחו לפניו, וחיצי מלקות. דרב מנגיד אמאן דמצער שליח דרבנן — כדאמר נפרק קמא [קדושין י"ב]. דעדפא מיניה — חמורה ממנה עשיתי לו לקנסו. אדהכי אמר ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי — דלמינא מניח חשמונאי, קריח לי ענד? כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבד הוא — שלל זרעו הכנס הורדוס, ועבד היה, ומלך ממסכה, וקרא נניו על שם בית חשמונאי. ומסממלא ללו צנוח ישראל נסיב, דמריס הס להשיא צנוחם לענדים, והווי להו כולם עבדים. אם קודם שבא מעשה לידו אמרה — להאי שמועה לתלמידי צנס רבו — נאמן לאומרה בשעת מעשה, ואס לאו — אינו נאמן להעיד צנס רבו, שמה מחמת מעשה הגא לידו הוא אמר קן. אגורא — שפת הנהר. אמברא — על הגשר. אי נמי נמוך הספינה לעבור הנהר.

אין שואלין בשלום אשה. — על ידי בעלה! — אמר ליה, **הכי אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה כלל.** שלחה ליה **שרי ליה תגריה, דלא נישוויך פשאר עם הארץ.** אמר ליה: **מאי שיאטיה דמר הכא?** — אמר ליה: **טסקא דהזמנותא שדר מר אבתראי.** — אמר ליה: **השתא שותא דמר לא גמירנא, טסקא דהזמנותא משדרנא למר?** אפיק דיסקא דהזמנותא מבי חדיה, ואחזי ליה, אמר ליה: **הא גברא והא דסקא.** אמר ליה: **הואיל ואתא מר להכא לישתעי מיליה,** פי היכי דלא לימרו: **מחנפי רבנן אהרדי.** אמר ליה: **מאי טעמא שמתיה מר לההוא גברא?** — ציער שליחא דרבנן. — ונגדיה מר, ידבר מנגיד על מאן דמצער שלוהא דרבנן! — ידעריך מיניה עבדי ליה. — מאי טעמא אכרזי מר עליה דעבדא הוא? — אמר ליה: **דרגיל דקרי אינשי עבדי, ותני: "כל הפוסל — פסול, ואינו מדבר בשבחה לעולם.** ואמר שמואל: **במורו פוסל.** — אימר דאמר שמואל למיחש ליה, לאכרזי עליה מי אמר? אדהכי והכי (אתא ההוא בר דיניה מנהרדעי), אמר ליה ההוא בר דיניה לרב יהודה: **לדידי קרית לי עבדא, דאתינא מבית חשמונאי מלכא?** — אמר ליה, **הכי אמר שמואל: "כל דאמר מדיבית חשמונאי קאתינא" — עבדא הוא.** — אמר ליה: **לא סבר לה מר להא דאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: "כל תלמיד חכם שמורה הלכה וכא, אם קודם מעשה אמרה — שומעין לו, ואם לאו — אין שומעין לו?"** — אמר ליה: **הא איכא רב מתנה דקאי כנותי.** רב מתנה לא חזייה לנהרדעא תליסר שני, **ההוא יומא אתא, אמר ליה: דכיר מר מאי אמר שמואל "פי קאי חדא פרעא אגודא וחדא פרעא במברא?"** — אמר ליה, **הכי אמר שמואל: כל דאמר מדיבית חשמונאי מלכא קאתינא — עבדא הוא.** דלא אישתיור מינייהו אלא ההיא רביתא, **דסלקא לאיגרא ורמיא קלא, ואמרה: כל דאמר מדיבית חשמונאי אנא — עבדא הוא.**

תוספות

אין שואלין בשלום אשה כלל — והא דאמר ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פז, א): "איה שרה אשתך" ששואלין בשלום האשה על ידי בעלה — היינו דוקא בשאילת שלום, אבל לשלוח לה בשלום — אפילו על ידי בעלה אסור.

אין שואלין בשלום אשה — שמה ממוך שאלת שלום יהיו גרילוס זה עם זה על ידי שלום, וינוחו לדי מינה. אמר ליה רב נחמן על ידי בעלה — אשה לני שלום לני. אין שואלין בשלום אשה כלל — שמרגיל לנה דעתה אללו. שלחה ליה — ילמא לרנ נחמן. שרי ליה תגריה — פטור אווה מלפניך. זה לשון הגמרא לומר "מישרי ליה תגריה" כשממנהר לעשות בקשת האיש או דינו, כדי להפטור ממנו. מאי שיאטיה דמר הכא — מה דרכו של אדוני לשוט הלום, כלומר: למה נח אדוני הנה? שותא דמר לא ידענא — שיחתו של אדוני אינו מנין, לזכר בצמות לשונו. לדינא מזמינא ליה — נממיה. אפיק דיסקא דהזמנותא — הוציא שטר הזמנה מחיקו, ששלח לו רב נחמן שינא לפניו. מבי חדיה — מתוך חיקו. לימא מר מיליה — יזכר דבר זכותו על ריבו של אומו האיש. ציער שליחא דרבנן — ציפה את שלוחו לפניו, וחיצי מלקות. דרב מנגיד אמאן דמצער שליח דרבנן — כדאמר נפרק קמא [קדושין י"ב]. דעדפא מיניה — חמורה ממנה עשיתי לו לקנסו. אדהכי אמר ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי — דלמינא מניח חשמונאי, קריח לי ענד? כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבד הוא — שלל זרעו הכנס הורדוס, ועבד היה, ומלך ממסכה, וקרא נניו על שם בית חשמונאי. ומסממלא ללו צנוחם לענדים, והווי להו כולם עבדים. אם קודם שבא מעשה לידו אמרה — להאי שמועה לתלמידי צנס רבו — נאמן לאומרה בשעת מעשה, ואס לאו — אינו נאמן להעיד צנס רבו, שמה מחמת מעשה הגא לידו הוא אמר קן. אגורא — שפת הנהר. אמברא — על הגשר. אי נמי נמוך הספינה לעבור הנהר.

אין שואלין בשלום אשה — שמה ממוך שאלת שלום יהיו גרילוס זה עם זה על ידי שלום, וינוחו לדי מינה. אמר ליה רב נחמן על ידי בעלה — אשה לני שלום לני. אין שואלין בשלום אשה כלל — שמרגיל לנה דעתה אללו. שלחה ליה — ילמא לרנ נחמן. שרי ליה תגריה — פטור אווה מלפניך. זה לשון הגמרא לומר "מישרי ליה תגריה" כשממנהר לעשות בקשת האיש או דינו, כדי להפטור ממנו. מאי שיאטיה דמר הכא — מה דרכו של אדוני לשוט הלום, כלומר: למה נח אדוני הנה? שותא דמר לא ידענא — שיחתו של אדוני אינו מנין, לזכר בצמות לשונו. לדינא מזמינא ליה — נממיה. אפיק דיסקא דהזמנותא — הוציא שטר הזמנה מחיקו, ששלח לו רב נחמן שינא לפניו. מבי חדיה — מתוך חיקו. לימא מר מיליה — יזכר דבר זכותו על ריבו של אומו האיש. ציער שליחא דרבנן — ציפה את שלוחו לפניו, וחיצי מלקות. דרב מנגיד אמאן דמצער שליח דרבנן — כדאמר נפרק קמא [קדושין י"ב]. דעדפא מיניה — חמורה ממנה עשיתי לו לקנסו. אדהכי אמר ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי — דלמינא מניח חשמונאי, קריח לי ענד? כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבד הוא — שלל זרעו הכנס הורדוס, ועבד היה, ומלך ממסכה, וקרא נניו על שם בית חשמונאי. ומסממלא ללו צנוחם לענדים, והווי להו כולם עבדים. אם קודם שבא מעשה לידו אמרה — להאי שמועה לתלמידי צנס רבו — נאמן לאומרה בשעת מעשה, ואס לאו — אינו נאמן להעיד צנס רבו, שמה מחמת מעשה הגא לידו הוא אמר קן. אגורא — שפת הנהר. אמברא — על הגשר. אי נמי נמוך הספינה לעבור הנהר.

עיונים

מאי שיאטיה דמר — נראה ששכח רב נחמן ענין זה ששלח אותו טופס הזמנה (מהרש"א). ונראה שלא הכיר רב נחמן היטב את רב יהודה (או שלא ראהו כלל קודם). שלולא זה דאי לא היה מומינו לכוא קודם לכן.

הא גברא בפיר פירש הא גברא — הרי האיש שתבעני עומד כאן, הרי טופס ההזמנה. ולפי הנסחה שלפנינו (אף שהרש"ל מוחק אותה) אין הדבר כן, שהרי בא אותו האיש לאחר מכן. אמר ליה רב נחמן: מאי טעמא שמתיה מר לההוא גברא [מה טעם החרים אדוני את האיש ההוא]? השיב לו: ציער שליחא דרבנן [שליח של חכמים] והיה צריך לעונשו משום שהוא כמבזה תלמיד חכם. אמר לו: אם כן, ונגדיה מר [ויזקנו אדוני]. שהרי רב מנגיד על מאן דמצער שלוהא דרבנן [היה מלקה מי שציער שליח חכמים]. אמר לו רב יהודה: ציערף מיניה עבדי ליה [יזכר שנדיף חמור ממנו עשיתי לו כנס] שלדעתו נידוי חמור ממלקות. של על עוד רב נחמן: מאי טעמא אכרזי מר עליה דעבדא הוא [מה טעם הכרזי אדוני עליו שעבד הוא]? אמר ליה [לר]: שהוא רגיל דקרי אינשי עבדי [לקרוא לאנשים עבדים] ותני [ושונו החכם]: כל הפוסל — פסול, ואינו מדבר בשבחה [בשבח] לעולם. וכן אמר שמואל: כמורו פוסל. אמר לו רב נחמן: אימר [אמור] שאמר שמואל דבר זה שבמורו פוסל רק ככדי למיחש ליה [לחשוש לו] שהוא פסול, אולם לאכרזי עליה [להכריז עליו] כפועל, בפסק הלכה מי [האם] אמר? וכי אפשר לסמוך על כך?

ההוא יומא אתא אמר ליה: **דכיר מר מאי אמר שמואל "פי קאי חדא פרעא אגודא וחדא פרעא במברא?"** — אמר ליה, **הכי אמר שמואל: כל דאמר מדיבית חשמונאי מלכא קאתינא — עבדא הוא.** דלא אישתיור מינייהו אלא ההיא רביתא, **דסלקא לאיגרא ורמיא קלא, ואמרה: כל דאמר מדיבית חשמונאי אנא — עבדא הוא.**

איקרען כמה כתובתא — מנשי אותה המספחה. כי קא נפיק — רב יהודה. למירגמיה — לפי שגילה את פסולו. זרעיתא = משפחות. וקם אטמא בנהר מלכא — נזאמן האנשים שהשליכו כזרע עמך מנשול, סמימה, נמי הנהר, ומנע את מלך המים. אטמא = סמימה, כדמתרגם "סממוס" — טמונון (נלאשית כו).

נפלה מאיגרא ומיתה. אכרוו עליה דעבדא הוא. הוא יומא אקרען פמה פתובתא בנהרדעא. פי קא נפיק — נפקי אבתריה למירגמיה. אמר להו: אי שתיקו — שתיקו, ואי לא — מגלינא עליכו הא דאמר שמואל: תרתי זרעיתא איפא בנהרדעא, חדא מיקריא "דבי יונה" וחדא מיקריא "דבי עורכתא", וסימניו: טמא — טמא, טהור — טהור. שדויה להווא ריגמא מדייהו, וקם אטמא בנהר מלכא.

א מכריו רב יהודה בפומבדיתא: אדא ויונתן — עבדי, יהודה בר פפא — ממזירא, בטי בר טוביה — ברמות רוחא לא שקיל גיטא דחירותא. מכריו רבא במחוזא: בלאי דנאי טלאי מלאי זגאי — כולם לפסול. אמר רב יהודה: גובאי — גבעונאי, דורנוניתא דראי — נתינאי. אמר רב יוסף: האי בי פובי דפומבדיתא — כולם דעבדי. אמר רב יהודה אמר שמואל: "ארבע מאות עבדים, ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה, וכל כהן שיש בו עזות פנים — אינו אלא מהם. אמר אביי: כולהו יתבן בשורא דבנהרדעא. דרבי אלעזר, דאמר רבי אבהו — אל תהרהר אחריו, שנגמר "ועמך כמריכי כהן".

ב "אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רב: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — מעיד על כל השבטים, ואין מעיד עליו, שנגמר "שבטי יה עדות לישראל", אימתי הוי עדות לישראל — בזמן שהשבטים שבטי יה. אמר רבי חמא ברבי חנינא: "כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבטי ישראל, שבעת ההיא נאם ה' אלהיה לאלהים לכל משפחות ישראל", לכל ישראל — לא נאמר, אלא "לכל משפחות". [והמה] יהיו לי לעם" אמר רבה בר רב הונא: זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו "והייתי להם לאלהים והמה כתיב "מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה'. ויהייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים". אמר רבי חלבבו: קשים גרים לישראל לכתוב פספחת, שנגמר "ונלונה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". כתיב הכא "ונספחו" אמר רבי חמא בר חנינא: כשהקדוש ברוך הוא

מכריו רב יהודה בפומבדיתא — פי קא נפיק — גובאי — גבעוני. כלומר, על שם שהיו גבעונים נקראו צנבל גובאי, קרוז לגבעונים שמתן. דורנונית דרא דנתינאי — כפר נתיניס היה, דולא = כפר, כדאמר (עירובין 1, 3): דולא דרעומא. אמר ליה מרי דולא (פסחים כה, 3). ועל שם שהוא כפר נתיני, נקרא דורנונית. בי כובי דפומבדיתא — כפר הקמון אל פומבדיתא, דמקרי צי כובי. פשחור בן אימר — צימי ירמיה היה. וכולם נטמעו בכהונה — ולא נקטין גדולה. נטמעו — נדמעו, נשאו נשות כהנים. שכימו מוקיין עלמך ככהנים מתוך שהיו אוחלים מרומה מחמת [שהיו] עבדי כהנים. אל תהרהר אחריו — אמר משפחה, שהם צי מרינה, כדכתיב "כמריכי כהן". עדות לישראל — אותן שהן ישראל הוא מעיד עליהן שהן משול. משפחות ישראל — משפחות שהם ישראל גמורים. בישראל כתיב — "והייתי להם לאלהים" אף על פי שאינם לי לעם, וממוך שאני מקרבן — הם יהיו לי לעם. אלל גרים — אין מקרבין אותן מן השמים, אלא אם כן הן מקרבין עלמם תמיד להיות טובים. קשיין גרים — שאינם זכירים נמנות, והרגילים אללל נמשכים אללל, ולומדים מן מעשיהם.

תוספות

קשים גרים — פירש בקונטרס: לפי שאינם בקיאים במצות, ומביאים פורענות, ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם וכו'. ויש מפרשים: לפי שכל ישראל ערבין זה בזה. ולאו מילתא היא, דהא לא נתרבו בשביל הגרים כשקבלו התורה, כדאמרינן בסוטה (לז, ב): נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף ושלושת אלפים [וחמש מאות וחמשים בריות], שכולן נתרבו זה בזה — אלמא לא נתרבו מן הגרים, שהרי הרבה ערב רב עלה אתם. ויש מפרשים: דקשיין גרים לישראל כספחת — לפי שהזכיר הקדוש ברוך הוא עליהם בעשרים וארבעה מקומות שלא להוות אותם, ואי אפשר שלא יצטרפו. ויש מפרשים: לפי שעל ידי הגרים ישראל בגלות, כדאמר (פסחים פז, ב): מפני מה ישראל מפורזים בכל ארצות

נפלה הנערה מאיגרא ומיתה [מן הגג ומתה] ולא נשאר מבית חשמונאי אחד שאינו עבד. כיון שהיה אישור לשמועה זו בשם שמואל, ואותו האיש העיד על עצמו שמבית חשמונאי הוא, אכרוו עליה [הכריזו עליו] גם בנהרדעא דעבדא [שעבד] הוא. ומספרים, ההוא יומא אקרען כמה כתובתא [אותו יום נקרעו כמה כתובות] בנהרדעא שביטלו כמה אנשים קשרי נישואין, משום שנודע שאתה משפחה היא משפחת עבדים. מסופר, כי קא נפיק [כאשר יצא] רב יהודה, נפקי אבתריה למירגמיה [יצאו אחריו אנשים שנפגעו בדבר ורצו לרגום אותו], שגרום להודיע ברבים שהם פסולים. אמר להו [להם] לאנשי העיר: אי שתיקו — שתיקו [אם אתם שותקים — שתקו] והניחו לי, ואי [ואם] לא תשתקו — מגלינא עליכו הא [אגלה עליכם הלכה זו] שאמר שמואל: תרתי זרעיתא איפא [שתי משפחות יש] בנהרדעא, חדא מיקריא "דבי יונה" וחדא מיקריא "דבי עורכתא" [אחת קוראים לה "של בית היונה" ואחת נקראת "של בית העורב"] וסימניו [וסימנו] לענין יוחסין: טמא (עורב) — טמא (פסול), טהור (יונה) — טהור (כשר). כיון ששמעו זאת שדויה להווא ריגמא מדייהו [השליכו את כל האבנים הללו שבאו לרגום אותו בהם מדיהם]. ומסופר שהיו כל כך הרבה אבנים עד וקם אטמא [נעשה סכר] בנהר מלכא מרוב האבנים.

א אגב כך מספרים, היה מכריו רב יהודה בפומבדיתא: אדא ויונתן שהיו אנשים ידועים אז — עבדי [עבדים] הם, יהודה בר פפא — ממזירא [ממזר] הוא, בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל גיטא דחירותא [בגבהות רוחו לא קיבל גט שטר שחירות] והוא לפיכך עבד, שעדיין לא נשתחרר. היה מכריו רבא בעירו מחוזא: בלאי דנאי טלאי מלאי זגאי כל המשפחות הללו — כולם לפסול. אמר רב יהודה גם כן: גובאי [כני המקום גובא] הם בעצם גבעונאי [גבעונים] שנתחבש שם, וכן אנשים שנקראים דורנוניתא כונת השם היא דראי נתינאי [כפר הנתינים] ולכן אנשי המקום הם פסולים מלבוא בקהל. אמר רב יוסף: האי [זה] המקום בי כובי שליך פומבדיתא האנשים הגרים שם כולם דעבדי [צאצאים של עבדים]. אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבע מאות עבדים, ואמרי לה [ויש אומרים] ארבעת אלפים עבדים היו לו לכהן פשחור בן אימר שהיה בימי ירמיהו, וכולם מחמת גדולתם נטמעו בכהונה ונחשבים לכהנים. וכל כהן שיש בו עזות פנים דע לך שאינו אלא מהם. אמר אביי: כולהו יתבן בשורא דבנהרדעא [כולם יושבים בשורת הכבוד שבעיר נהרדעא]. ומעירים: ופליגא [וחלוקה] דעה זו על דעת ר' אלעזר, שאמר ר' אלעזר: אם ראית כהן בעזות מצח — אל תהרהר אחריו שמא הוא פסול, שנאמר "ועמך כמריכי כהן" [הושע ד, ד] משמע שעוד בזמנים ההם ידעו שהכהנים הם בעלי מריבה.

אמר ר' אבין בר רב אדא אמר רב: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — מעיד על כל השבטים, ואין מעיד עליו, שנגמר "שבטי יה עדות לישראל", אימתי הוי עדות לישראל — בזמן שהשבטים שבטי יה. אמר רבי חמא ברבי חנינא: כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבטי ישראל, שבעת ההיא נאם ה' אלהיה לאלהים לכל משפחות ישראל", לכל ישראל — לא נאמר, אלא "לכל משפחות". [והמה] יהיו לי לעם" אמר רבה בר רב הונא: זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו "והייתי להם לאלהים והמה כתיב "מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה'. ויהייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים". אמר ר' חלבבו: קשים גרים לישראל לכתוב פספחת, שנגמר "ונלונה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". כתיב הכא "ונספחו" אמר רבי חמא בר חנינא: כשהקדוש ברוך הוא

אמר ר' אבין בר רב אדא אמר רב: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — מעיד על כל השבטים, ואין מעיד עליו, שנגמר "שבטי יה עדות לישראל", אימתי הוי עדות לישראל — בזמן שהשבטים שבטי יה. אמר רבי חמא ברבי חנינא: כשהקדוש ברוך הוא משרה שכנתו — אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבטי ישראל, שבעת ההיא נאם ה' אלהיה לאלהים לכל משפחות ישראל, שבעת ההיא נאם ה' אלהיה לאלהים לכל משפחות ישראל", לכל ישראל — לא נאמר, אלא "לכל משפחות". [והמה] יהיו לי לעם" אמר רבה בר רב הונא: זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו "והייתי להם לאלהים והמה כתיב "מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה'. ויהייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים". אמר ר' חלבבו: קשים גרים לישראל לכתוב פספחת, שנגמר "ונלונה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". כתיב הכא "ונספחו" אמר רבי חמא בר חנינא: כשהקדוש ברוך הוא

קשים גרים לישראל וכו' — ראה ברש"י, וכן בהרחבה בתוס' (דיה קשים) כמה טעמים לדבר. ובפיר הוסיף ניהוק (שאמנם נדחה בתוס') שישאל רעבים להם, ואם הם חוטאים נענשים ישראל. ובמקנה מסביר שכיון שגרים מותרים במזורים, והם מותרים אף בישראל יש לחשוש שמא יביאו בדרך עקיפין לעירוב ממזרים בישראל. [וכעין ההסבר האחרון בתוס' שם]. ובתוס' יבמות הביאו הסבר נוסף, שכיון שההורו ישראל בהרבה מקומות שלא לצער את הגרים בכל דרך — פעמים הרבה אינם עומדים בכך וענשים בגללם

עיונים
אקרען כמה כתובתא — בפשטות (וכן נראה מפירושו רש"י) יש להבין שכיון שנודע פגם יחוסו של אותו אדם בוטלו כמה קשרי נישואין שנעשו עם משפחתו. וראה במהרי"ב כירב שהביא פירוש אחר — שהיו כתובות שאותו אדם חתם עליהן, וכיון שנודע שהוא עבד ממילא היו הכתובות פסולות.
מגלינא עליכו וכו' — כתב המהרש"א שרב יהודה עצמו אמר רק שגילה מה שאמר שמואל לבני משפחות בנהרדעא, אבל לא פירש בשמות המשפחות הללו, אלא רב אשי ורבינא הם שהוסיפו את הדברים. והדריל מסביר שאפשר לומר שלא ידעו בדיוק מי הן המשפחות המתייחסות לבית עורבתי ולבית יונה.
ועמך כמריכי כהן — כלומר, שמפני שהיו כהנים מוחזקים בייחוסם ובגדולתם לא היו שותקים בשעת מריבה אלא מכייעם דבריהם בתקיפות, ואין זה סימן פסול להם (למרות האמור להלן לגבי הייחוס שיש בשתיקה). (מהרש"א).

אורח ההלכה
קשים גרים לישראל וכו' — מפני שמקבלים גרים שלא נבדקו היטב, ומתגירים שלא לשם שמים, רבים מהם חוזרים בהם ומטעים את ישראל שכבר דבקו בהם. ומשום כך אמרו חכמים שקשים גרים לישראל כספחת. (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פי"ג הי"ח).

מסורת הש"ס:
י. ב"ב צ"א, (לענין אחר).
יא. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג שם קדושין פ"ד ה"א. (בשנינויים). ילקיש נ"ד תקיט.
יב. שם (בשנינו לטון).
יג. ראה ב"ר פנ"ט. ילקיש שם תתע"ט.
יד. ראה במדב"ר פ"ב.
טו. ילקיש שם ש"ב.
טז. יבמות מז, ב. ק"ט, ב.
נדה י"ג, כלה רבתי פ"ב ד.
זהר ח"ב קצב, ילקיש שם ת"ז. אבל ראה שמו"ר פ"יט.
יז. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג שם קדושין פ"ד ה"א (בשנינויים).

גרסות
(מתוך דק"ט השלם)
אי שתיקו שתיקו בכת"י ועוד: **אי שתקיתו שתקיתו**.
להווא **ריגמא** בכת"י לריגמיהו.
זגאי בכת"י יש גרסות שונות: **גאגאי, אנגאי, זגאי**.
דורנוניתא יש בכת"י: **דורמוניס**.
כהן בעזות מצח בכת"י ועוד: **כהן שיש בו עזות פנים**.
אימתי — שבטי יה בכת"י ובדפוסיל חסר משפט זה.
כספחת יש בכת"י ועוד: כספחת בשטר החי.

אישים
בטי בר טוביה בטי בר טוביה) נזכר במסכת עבודה זרה (ע"ב). כאחד מבאי ביתו של מלך פרס. מכאן נראה כי הגיע לעושר רב ולמעמד נכבד מאד. ולכן מובן גם משום מה לא היה נאה בעיניו לקבל שטר שיתורר רשמי.